

Jørgen Leth – fortællerrettens faderskikkelse

Udsnit af bogens cover.

Inger Tejlgaard Olesen Ravn
03.07.2023

KULTUR & SPORT // BOGANMELDELSE – Jørgen Leths nye cykelbog er ikke kun til Tour de France-entusiaster – den er et kunstværk, der blander fortid og nutid på en unik måde, og som effektivt kombinerer tidligere digte, artikler og fortællinger om cykelløb gennem et halvt århundrede med nye lag af tekst – som et øjeblikkets kommentarspor, hvori mesterfortælleren så behageligt ordner verden i smukt og grimt for os, skriver Inger Tejlgaard Olesen Ravn.

Der var engang en mand som hed Fausto Coppi – fortællinger om cykelløb

Forfattere: Jørgen Leth

Forlag: **Gyldendal**. 300 sider. Udkom d. 20. juni 2023

Komposition. Tid, sted og rum. Personer. Motiv, symbol og tema. Fortælleren. Først, sidst og altid, *fortælleren*.

Jørgen Leth mestrer fortællingens hovedelementer som få andre, og en del af hans livsværk har været at fortælle cykelløbet som en særlig fortælling, en genre, han mere eller mindre selv har skabt.

Når vi lytter til de danske cykelkommentatorer i årets Tour de France, er der ingen af dem, der kan sige sig helt fri for at læne sig op ad det Lethske narrativ. Der er omvendt heller ingen, der helt mestrer det.

“Det nye er, at de er flået ud af den originale sammenhæng og sat ind i en ny, som et kalejdoskop, hvor man får et nyt billede af de samme perler, hver gang man drejer

Jørgen Leth er mesteren i at være Jørgen Leth.

Som for at understrege dette endnu engang, har vi denne udgivelse: *Der var engang en mand som hed Fausto Coppi – fortællinger om cykelløb*.

Det er ikke en samling af nye tekster, tværtimod, langt hovedparten er genudgivelser af tekster, der tidligere er udkommet. Det nye er, at de er flået ud af den originale sammenhæng og sat ind i en ny, som et kalejdoskop, hvor man får et nyt billede af de samme perler, hver gang man drejer.

Bastian Emil Goldschmidt, der endeligt er officielt navngivet som Leths arvtager efter mange års bejlen til hans gunst, har bistået i arbejdet.

Inden for tiden – uden for tiden

Man kan sige, at selve formskiftet, den kalejdoskopiske drejning, er en væsentlig pointe med udgivelsen, der står som den seneste del af det Lethske livsværk.

Materialet er taget fra 56 års digte, artikler og andre fortællinger om cykling, der startede med *Sportsdigte* i 1967.

Hvert kapitel tager afsæt i en navngivet cykelrytters æra eller tid, fx er der et kapitel, der hedder “Bernard Hinaults tid”. Det er ikke kun Bernard Hinault, vi hører om, men det er ham, der lægger navn til denne æra, fordi han står som en central skikkelse i den Lethske mytologi.

Hvert kapitel har som fast bestanddel et eller flere af de originale sportsdigte. Omkring digtene er afsnit fra Leths bog *Den gule trøje i de høje bjerge* fra 1996 blandet med en række af mere løst organiserede tekster fra forskellige tidspunkter i Leths forfatterskab, så den navngivne cykelrytters egen *tid* belyses gennem forskellige historiske vinklinger.

I det Lethske narrativ er persongalleriet mangfoldigt, konsekvent bygget op om helte og skurke. De største helte er de tragiske helte: Coppi, Ocana, Pantani

I stedet for at redigere en tekst, der én gang er skrevet i takt med tidens gang og ændringer af den historiske forståelse, som vi ser det med leksika, lægges der nye lag uden på den oprindelige tekst, der står urørt. Effekten udebliver ikke: Undervejs svimler det for læseren, denne væren inden for tiden og uden for tiden på samme tid.

Tiden, historien og kronologien behandles altså tematisk gennem bogens komposition og peger selvbevidst på, at det ikke bare er endnu en cykelbog i anledning af årets Tour de France, det er et kunst-værk.

Foto: Tomas Joshua Leth

Det er også et selvreflekterende værk, et metaværk kunne man ligefrem kalde det: De temaer der etableres i de enkelte kapitler, er i høj grad en bearbejdning af de grundelementer, der kom til syne allerede i *Sportsdigte*. En del af personerne er de samme, men fortællingerne udfoldes på forskellig vis, på forskellige tidspunkter.

Undervejs optræder enkelte nye tekster, støttende, pointerende, accentuerende og voila, værket vises i sin helhed: Et nyt billede træder frem i kalejdoskopet.

Under læsningen af bogen diskuterer jeg igen og igen med mig selv, om dette greb er en god ide, om det virker? Jeg er stadig ikke overbevist.

Først og fremmest er det ikke en ubetinget god læseoplevelse, hvilket skuffer, for netop det plejer Leth at være garant for.

Mit første indtryk var faktisk, at det gjorde bogen rodet.

Hvem er fortælleren? Og er det overhovedet interessant?

Som eksempel på dette kan man nævne fortællerinstansen, der tilsyneladende er den samme, og alligevel er det fra tekst til tekst en anden stemme, der taler. Fra afsnit til afsnit er der f.eks. ulogiske skift mellem en overdreven brug af dramatisk nutid over for den rolige alvidende datidsfortælling.

Desuden kan nævnes at begivenheder foregribes, som en måde at etablere en cliffhanger, hvor der ellers ikke er nogen:

“Merckx’ øjeblikkelige problem må blive at trappe sit program noget ned.” (s. 98)

Her er vi i øjeblikket, det er mens det sker. Dette fortællermæssige greb har været relevant i en serie af avisartikler, der f.eks. har rapporteret om Eddy Merckx i Giroen i 73, men det virker besynderligt, når vi allerede har læst udfaldet af samme løb.

Så kan man argumentere for, at det er interessant, fordi det peger på skriftens tidslighed som tema.

Og det er vel også en interessant intellektuel øvelse at kaste sig ud i, men nok mere krævende end udbytterig. Når kunst bevæger sig i retning af ren hjernegymnastik for intellektuelle, så bliver det, efter min ydmyge mening, uinteressant som kunst.

Kunsten skal helst kunne rive en ud af den intellektuelle hjernes greb og gebet.

Skønheden! Døden! Skønheden!

“den var nu kun en fed blød klump skønhed
som små hårde mænd kunne bide itu”

(Sportsdigte, 1967, s. 34/Der var engang en mand som hed Fausto Coppi 2023, s. 384)

Bag Jørgen Leths fortællermæssige snit igennem verden er det gennemsyret af en platonisk idealisme, verden er ordnet i himmel og helvede, cykelløbet er et forsøg på at bevæge sig ud af mørket og op i lyset, men kun de få transcenderer denne jords tyngdekraft og flyver, måske derfor har bjergrytterne en særlig plads i fortællingen.

På et tidspunkt slår det mig, at hele bogen handler om Marco Pantani. At bogen er en hyldest til det, der var Marco Pantanis liv, uden at fortælle om Marco Pantanis død, skønt den føles imminent og nærværende.

Måske er det bare fordi, det stadig giver et stik i mit eget hjerte.

“Der er styr på verden, kontrol over den. Verden hviler trygt på sine gamle, græske, hvide, patriarkalske søjler hos Jørgen Leth

Pantanis liv og skæbne er uomtvisteligt koblet til **dopingskandalen** i Tour de France, 1998, der for en tid truede selve løbets eksistens. Han udførte dét år nogle af sine bedste resultater og tog derfra som vinder af den gule trøje, men for alle, både ryttere og tilskuere og organisation, var det et vendepunkt.

Man kan måske ligefrem tale om, at *hvad der var oppe, blev nede*.

Få år senere, uden for fortællingen, døde Pantani for egen hånd efter en menneskelig deroute af episk format.

Grundsåret, de 3-4 dage fra Touren i alperne i 1998, hvor alt var åbnet og lukket, der, hvor alt gik i stå, og ingen anede, om det nogensinde ville fortsætte, gengives med transskriptioner af kommentarsporet, hvor Mader og Leth taler om begivenhederne, der udspiller sig for vores øjne, både deres og os som tilskuere.

Her bliver værkets komposition pludselig genial, med brugen af tekster fra *før* og *efter* det tidspunkt; et skæringspunkt *i* tiden. Her opløses den fortællende tekst til dette øjeblikkets kommentarspor og derefter følger en samling af digte. Som om der er ting, der ikke kan fortælles meningsfyldt og sammenhængende, fordi sprogets logik ikke står mål med virkelighedens meningsløshed.

Her giver kompositionen ikke blot mening, den *skaber* mening.

I det Lethske narrativ er persongalleriet mangfoldigt, konsekvent bygget op om helte og skurke. De største helte er de tragiske helte: Coppi, Ocana, Pantani.

De døde unge, de unge døde, døde af en fatal tropesygdom efter storvildtjagt, døde for egen hånd.

— — — — —

Hvordan ser den værdige exit ud?

Efterskrift

Det føles så godt at læne sig op ad Jørgen Leths fortællinger. Han ordner verden i smukt og grimt. Han ordner verden for os, sorterer den, vurderer den, dømmes den.

Der er styr på verden, kontrol over den. Verden hviler trygt på sine gamle, græske, hvide, patriarkalske søjler hos Jørgen Leth.

Det er meget besnærende.

Forord

Det er under Århus Literature X-change, 2022. Jeg er til arrangement med Jørgen Leth, han fortæller cykelhistorier, læser digte op.

Så går han i stå. Kan ikke huske.

Hans bisidder, hans vandbærer, Bastian Emil Goldschmidt er sufflør og puffer lidt til erindringen med stikord. Så kører Jørgen Leth videre.

En cirkushest i manegen, der udfører sit trick.

Jeg har lyst til at græde, da Leth læser sit smukke, smukke Fausto Coppi-digt højt.

Sagde tidligt farvel.

Gentagelsen af navnet.

Stemmen.

Læs også Inger Tejlgaard Olesen Ravns anmeldelse af Ole Vorms bog, *Tre uger i juli. Danskere i Tour de France.*

Bastian Emil Goldschmidt

Jørgen Leth

Tour de France

Inger Tejlgaard Olesen Ravn

Inger Tejlgaard Olesen Ravn er cand.mag. i litteraturvidenskab og engelsk, lektor ved Campus Vejle, forfatter til artikler til Dansknoter, fagblad for gymnasieansatte dansklærere. Er jyde, bijobber som Shetlandspony og skriver dårlige digte på...